

DAVID WALL*

Istina i pomirenje – slučaj Severne Irske Ozdravljenje kroz sećanje; Dosadašnji razvoj događaja

U ovom radu je predstavljen dosadašnji rad na projektu istine i pomirenja u Severnoj Irskoj "Izlečenje kroz sećanje" i zaključci do kojih je došla Grupa koja je radila na njemu. U radu su takođe identifikovane buduće akcije koje proizilaze iz ovog izveštaja.

Ključne reči: istina i pomirenje, Severna Irska.

Uvod

Pretpostavljam da je jedan od razloga zbog kojih se u Jugoslaviji razmatra mogućnost sprovođenja procesa istine i pomirenja to što se prepoznaje da kraj fizičkog konflikta predstavlja početak jednog dugog putovanja. Fizička konfrontacija obično odražava duboko usađene političke, ekonomske, društvene i kulturološke razlike koje zahtevaju našu pažnju. Zato ne iznenađuje činjenica što nam kraj fizičkog konflikta ostavlja u nasleđe nezaceljene rane i mržnju. To je svakako slučaj u Severnoj Irskoj. Međutim, mi smo shvatili da se mnogo toga može naučiti deljenjem sopstvenog iskustva sa drugima i slušajući o onome što su oni proživeli. Nadam se da će vam moja priča biti od koristi. A siguran sam da ćemo mi u Severnoj Irskoj imati mnogo da naučimo iz vašeg iskustva i da će nas ono obogatiti.

Mada je intenzitet nasilja u Severnoj Irskoj značajno opao u proteklih nekoliko godina, teškoće se nastavljaju, kao što ste poslednjih nedelja imali prilike da čujete. Upravo je objavljeno da će osamostaljene demokratske institucije, koje su u Severnoj Irskoj uspostavljene kao deo političkog sporazuma koji je proistekao iz Sporazuma na Veliki Petak, ponovo biti suspendovane, tako da u ovom trenutku nije jasno kako će se proces dalje razvijati.

Bez obzira na to, ja ipak verujem da smo mi u Severnoj Irskoj prešli izvestan put u pravcu postizanja društvenog mira. To nije nešto čega ćemo se lako odreći i ja svakako verujem da neki mehanizam za sećanje i suočavanje sa bolnom prošlošću mora biti ključni faktor u procesu izgradnje mira.

Želim da kažem tri stvari:

- Da dam svoje lično viđenje pozadine konflikta u Severnoj Irskoj;
- Da ukratko prikažem korake koje je projekat »Ozdravljenje kroz sećanje« preduzeo da bi identifikovao najbolji način da se događaji u vezi konflikta u Severnoj Irskoj i u vezi nje zapamte; to podrazumeva i pomak prema izvesnom obliku procesa otkrivanja istine;
- da iskažem neke svoje lične stavove i zapažanja u vezi lekcija koje smo do sada naučili.

Pozadina konflikta – lično viđenje

Mada sam ja ovde kao član Odbora projekta »Ozdravljenje kroz sećanje«, ono što možda najbolje ukazuje na prirodu našeg duboko uvreženog konflikta jeste činjenica da mi nismo postigli jedinstven stav o tome šta ga je izazvalo. Doduše, na samom početku rada na projektu, složili smo se da to nije deo naše uloge, i da ne bi bilo od pomoći da pokušamo da postignemo takav sporazum. Prema tome, ovaj kratak pregled pozadine konflikta je moje lično viđenje. U najkraćim crtama ću dati pregled naše istorije, ali mislim da je to neophodno da biste mogli da razumete poduhvat u koji smo se upustili.

Na irskom ostrvu živi oko 5,5 miliona stanovnika. Zbog istorijskih razloga, žitelji ovog ostrva su podeljeni u dve velike zajednice: na rimo-katolike i protestante. Katolici u velikoj meri dele republikanske i nacionalističke stavove, prema kojima Irska ne treba da bude pod kontrolom Ujedinjenog Kraljevstva. Protestanti, pak, u velikoj meri dele

* Član odbora projekta »Ozdravljenje kroz sećanje«, Severna Irska. E-mail: davidglyndwrwall@hotmail.com

unionističke i lojalističke stavove – verovanje da sa Ujedinjenim Kraljevstvom treba zadržati političke veze i ostati pod njegovom kontrolom.

U devetnaestom veku, čitava Irska je bila pod političkom kontrolom vlade Ujedinjenog Kraljevstva, čije je sedište bilo u Londonu, a obuhvatalo je Englesku, Škotsku, Vels i Irsku. Taj vek je bio obeležen velikim konfliktima (i fizičkim i političkim) u vezi političkih veza između Irske i Ujedinjenog Kraljevstva. Irska je podeljena 1920-te godine, tako što je severoistočni deo ostrva ostao pod političkom kontrolom Ujedinjenog Kraljevstva, a ostatak ostrva je dobio nezavisnost. Ogromna većina protestanata živela je, i dalje živi u severo-istočnom delu Irske (koji se sada naziva Severna Irska) i koji je i dalje deo UK.

Kada je proglašena Severna Irska 1920-te godine, populaciju od oko 1,5 milion činilo je 65% protestanata i 35% katolika. Od 1920-tih godina pa sve do 1970-tih, Severna Irska je imala sopstvenu samostalnu vladu. Većina protestanata / unionista koja je ugrađena u lokalnu vlast dovela je do društvenih podela, u kojima je bilo znatne diskriminacije katolika, u smislu zapošljavanja, stanovanja i načina funkcionisanja političkog sistema. U službama bezbednosti pod lokalnom upravom – policiji i vojsci – bili su uglavnom protestanti. Unionistička većina trudila se da zadrži kontrolu nad razvijenim političkim strukturama i da ih ojača.

Kada su, 1960-tih godina, počeli protesti za građanska prava širom sveta, u Irskoj je otpočela kampanja koju je podržavao najveći deo katoličkog stanovništva, zahtevajući promene, posebno u odnosu na probleme stanovanja, zapošljavanja i glasačkog prava (u vreme protesta za građanska prava, pravo glasa je bilo povezano sa posedom, što je išlo u korist protestantima).

Na mnogobrojne demonstracije onih koji su zahtevali građanska prava, policija je odgovorila fizičkom silom, a mnogi iz protestantske zajednice su doveli do ozbiljnih sukoba dveju zajednica. Konačno, situacija se toliko pogoršala, da je britanska vlada u Severnu Irsku poslala trupe britanske vojske i suspendovala lokalnu upravu, zamenivši je direktnom upravom iz Londona. Ozbiljnost nemira koji su u to vreme zahvatili Irsku može se meriti brojem ljudi koji su napustili svoje domove (često zbog zastrašivanja i fizičkih napada), da bi se preselili u područja sa većinskim stanovništvom sopstvenog versko-političkog opredelenja. Tada je više stanovništva prisilno napustilo svoje domove nego bilo kada posle Drugog svetskog rata.¹ (ovde se misli samo na Severnu Irsku).

U to vreme, paravojne formacije obeju zajednica su ojačale. IRA (Irska Republikanska Armija) se ponovo pojavila kao jaka paravojna snaga u katoličkoj zajednici i otpočela veliku paravojnu kampanju podmetanja bombi i ubijanja. Na protestantskoj strani, formirana je UDA (Asocijacija za odbranu Alstera), a ponovo se pojavila UVF (Dobrovoljačke snage Alstera). Obe organizacije su, takođe, otpočele neprekidnu kampanju nasilja protiv katoličke zajednice. Nagla eskalacija nasilja u tom periodu bila je trostrana. IRA je u velikoj meri doživljavala britansku armiju kao svog neprijatelja, ali je istovremeno bila u konfliktu sa UDA i UVF. Tridesetogodišnji konflikt u Irskoj, počev od 1960-tih, je takođe bremenit navodnim konspirativnim aktivnostima između britanske armije i policije sa jedne strane i lojalističko-protestantskih snaga, sa druge strane. Takođe je bilo insinucija da policijske snage Republike Irske, Garda Síochana, nisu na adekvatan način odgovorile na aktivnosti Republikanaca, koji su koristili teritoriju Republike Irske kao bazu za napadanje ciljeva u Severnoj Irskoj.

Od 1966-te, 3000 ljudi je poginulo od posledica naših »nemira«. U početku, nasilje je poprimalo oblik podmetanja bombi u privredne i društvene centre (pabove i klubove), gde su se okupljali pripadnici druge zajednice. Tokom tih trideset godina, bilo je takođe mnogo napada na pojedinačne građane ili na pojedince na radnom mestu. Bilo je takođe mnogo žrtava među pripadnicima vojnih i policijskih snaga. Više od 20.000 ljudi prošlo je kroz naše zatvore u okviru tih događanja, a mnogi su osuđeni na vrlo duge zatvorske kazne (između 10 i 20 godina).² Mada je najviše ubistava bilo u Severnoj Irskoj, bilo je takođe teških činova nasilja širom Ujedinjenog Kraljevstva i Republike Irske.

U našem tadašnjem konfliktu nije stradalo onoliko ljudi kao u bivšoj Jugoslaviji, ali je on trajao mnogo godina i na hiljade pojedinaca, porodica i zajednica pretrpelo je nasilje. A upravo taj teret nasilne prošlosti je ono čime treba da se bavi svaki proces razotkrivanja istine.

Koraci ka procesu razotkrivanja istine

Trideset godina nasilja između dve zajednice ostavilo nam je u nasleđe strah, nepoverenje i mržnju, jer hiljade ljudi vide sebe kao žrtve. Taj konflikt je proizveo mnoge kontraverzne i krvave incidente. Bilo bi potrebno detaljno izčitavanje naše istorije da bi se razumela priroda i broj tih incidenata. Međutim,

1 Vidi: McGarry, J., O'Leary, B. (1990) *The Future of Northern Ireland*, Oxford University Press.

2 Mada je najviše nasilja bilo u Severnoj Irskoj, bilo je takođe nasilnih činova u drugim delovima Ujedinjenog Kraljevstva i u Republici Irskoj, a u vezi sa konfliktom u Severnoj Irskoj.

nasleđe sa kojim se sada suočavamo jeste sve veći broj zahteva od strane pojedinaca i grupa da im se objasne razlozi za takve postupke i da se javno kaže ko ih je počinio ili je organizovao i rukovodio njima. Među najmračnijim primerima, mogu se naći i sledeći:

- »Krvava Nedelja«, 31-og januara 1971, kada je 13 katolika koji su učestvovali u demonstracijama za ljudska prava, ubijeno od strane britanske paravojske. U vezi ovog incidenta se trenutno vodi velika istraga pod nazivom »Seviljska istraga«. Ona traje već dve godine i nije verovatno da će predati izveštaj pre 2004. Dosadašnji troškovi istrage iznose 30 miliona funti. Procenjuje se da će trajati još 18 meseci;
- McGurks bar, kada je poginulo 15 osoba (uključujući i decu), u eksploziji bombe koju je podmetnula lojalistička paravojska (4.decembra 1971);
- Eksplozija bombe u La Monu, kada je u jednom hotelu poginulo 12 osoba, od toga 7 žena (17. februara 1978). Bombu je podmetnula IRA;
- Ubistvo 18 britanskih vojnika u mestu *Narrow Waters* od strane IRA-e, 27. avgusta 1979;
- Brutalna ubistva i osakaćivanja mnogih katolika 1970-tih godina od strane UVF, koja su poznata pod nazivom Šankilska klanica (*Shankill Butcher Killings*);
- Napad na ribarnicu Frizzells na putu Šankil, koji je izvela IRA 23. oktobra 1993. Deset poginulih;
- Napad UDA na »Salon izlazećeg sunca« (*Rising Sun Lounge*) u Grejstilu; sedam ljudi je stradalo 30. oktobra 1993;
- Ubistva u Hajts baru (*Heights Bar*) u Luginislendu; 18. juna 1994, UVF ubile 6 osoba.³

Takođe je bilo i mnogo pojedinačnih slučajeva ubistava (neki su se dogodili posle sklapanja primirja), koja su postala čuvena. Među njima su nerešeni slučajevi ubistava advokata iz oblasti ljudskih prava, ubistava pojedinih građana gde postoje insinacije o umešanosti snaga bezbednosti i ubistva istaknutih ličnosti koje su bile umešane u konflikt.⁴

3 Za detaljni izveštaj o ubistvima u vezi Nemira u Severnoj Irskoj, vidi "Lost Lives. The stories of men, women and children who died as a result of the Northern Ireland Troubles", David McKittrick, Seamus Kelters, Brian Feeney i Chris Thrinton. Mainstream Publishing 1999.

4 Maja 2002, britanska i irska vlada poverile su rukovođenje istragom Peter-u deCarteret Cory, penzionisanom sudiji Vrhovnog suda Kanade, u vezi navodne konspiracije u slučajevima viših inspektora Harry Breen-a i Bob-a Buchanan, kao i Pat-a Finucane, njegove visosti sudije Lorda Gibson-a i Lady Gibson, Roberta Hamill-a, Rosemary Nelson i Billy Wright-a.

Kao rezultat ovih ubistava, čije su žrtve bile kako nasumično odabrane grupe, tako i određeni pojedinci, sve zajednice se još uvek osećaju povređeno, a njihova osećanja su pomešana sa neznanjem, pa prema tome i nedostatkom potpunog uvida u takve događaje.⁵

Mirovni proces

Devedesetih godina prošlog veka, najvećem broju ljudi u Severnoj Irskoj je postalo jasno da ni IRA ni britanska država, ni lojalističke paravojsne snage ne mogu »dobiti rat«. Složeni proces tajnih pregovora koji su se odvijali između Britanaca i IRA-e, konačno je rezultirao primirjem koje je IRA objavila 1994. Ubrzo zatim su i UDA i UVF objavile primirje.

Tokom četiri naredne godine, serija pregovora i diskusija u koje su bile uključene političke partije Severne Irske i vlade Velike Britanije i Irske, dovela je do potpisivanja sporazuma poznatog kao *Good Friday Agreement* (»Sporazum na Veliki Petak«). Taj sporazum je bio sveobuhvatan i sadržao je odredbe koje su predviđale sledeće:

- Lokalnu vladu koja bi se zasnivala na podeli vlasti između protestanata i katolika;
- Politički odgovorne strukture koje bi uključivale tešnje veze između Severne Irske i Republike Irske, kao i između Republike Irske i vlade Ujedinjenog Kraljevstva;
- Skraćivanje zatvorskih kazni zatvorenicima osuđenim u vezi konflikta;
- Osnivanje Komisije za ljudska prava za Severnu Irsku;
- Reformu policije;
- Proces razoružanja paravojsnih formacija;
- Uvođenje mnogih reformi u krivično-pravni sistem;
- Podroban pregled potreba žrtava.

U ovom procesu su stvorene dve nevladine organizacije, jedna koja se bavila žrtvama *VSNI* (*Victim Support Northern Ireland*) i jedna koja se bavila bivšim zatvorenicima (*NIACRO, the Northern Ireland Association for the Care and Resettlement of Offenders*), koje su sve intenzivnije saradivale.

Obe organizacije su se bavile pružanjem mnogih specifičnih usluga u severno-irskim zajednicama. Te dve organizacije su zajednički radile na

5 15-og avgusta 1998, 29 osoba je stradalo u Omagu, u eksploziji bombe koju je podmetnula Prava IRA, grupa republikanskih disidentata koja se protivila primirjima koja su potpisali predstavnici glavnih republikanskih grupa. Više ljudi je poginulo u Omagu nego u bilo kom drugom pojedinačnom nasilnom činu za vreme nemira.

pitanjima u vezi mirovnog procesa koja su imala za cilj konsolidaciju mira, kao što je na primer oslobađanje zatvorenika. Dok se *NIACRO* zalagala za oslobađanje zatvorenika pre isteka propisanih kazni, *VSNI* je nastojala da osigura da žrtve oslobođenih zatvorenika dobiju neophodne informacije i podršku u vezi sa puštanjem učinilaca na slobodu.

Te aktivnosti dovele su do uzajamnih kontakata sa drugim delovima sveta pogođenim konfliktom, kao što je Južna Afrika. Obe organizacije su bile zainteresovane za oprobavanje dalje primene sistema restorativne pravde na situaciju u Severnoj Irskoj.

Taj zajednički interes je rezultirao zajedničkim pozivom obeju organizacija Dr Alex-u Boraine-u, podpredsedniku južno-afričke Komisije za istinu i pomirenje, da poseti Severnu Irsku. Do posete je došlo u februaru 1999-te. Dr Boraine se susreo sa najrazličitijim grupama u Severnoj Irskoj da bi razgovarao o iskustvima i poukama do kojih je došla južno-afrička Komisija za istinu i pomirenje. Susreo se i sa državnim sekretarom (glavnim predstavnikom Severne Irske u vladi Ujedinjenog Kraljevstva), glavno-komadujućim policijskih snaga, grupama žrtava i zatvorenika, grupama u lokalnim zajednicama i pri crkvama, grupama i aktivistima za ljudska prava i mnogim drugim zainteresovanim pojedincima.

U vezi ove posete je objavljen izveštaj »Sve istine su gorke« (*All Truth is Bitter*)⁶, koji je:

- Identifikovao najvažnija pitanja kojima je trebalo pokloniti pažnju tokom procesa otkrivanja istine i pomirenja;
- Preporučio da otpočne detaljan i sveobuhvatan proces diskusije i razrade strategije istraživanja istine.

VSNI i *NIACRO* su pronašle sponzora, *Atlantic Philanthropies*, koji je bio zainteresovan da podrži takav proces i projekat »Ozdravljenje kroz sećanje« je otpočelo. Detalji i istorijat projekta su detaljno obrađeni u prvom i drugom poglavlju »Izveštaja o projektu Ozdravljenje kroz sećanje«. Pošto su pribavljena sredstva za razvoj projekta, ključne faze bile su sledeće:

1. **Osnivanje odbora koji uključuje sve glavne činioce.** To je bio težak proces. Nije bilo moguće stvoriti odbor direktnih predstavnika grupa koje su učestvovala u konflik-

tu, već su pojedinci postali članovi odbora u ličnom svojstvu. Međutim, među njima je bilo osoba sa neposrednim iskustvom, koji su pripadali ključnim paravojnim i bezbednosnim snagama, kao i pojedinaca sa iskustvom žrtvene strane, bilo kao članovi porodica ili kao pripadnici zajednica. U grupu su bili uključeni pojedinci koji su bili učesnici na svim stranama konflikta.

2. Dogovor o svrsi i ciljevima projekta.

Svrha projekta je bila da »identifikuje i dokumentuje moguće mehanizme i izvodljive opcije za ozdravljenje kroz sećanje osoba pogođenih konfliktom u Severnoj Irskoj i u vezi nje. Oslanjajući se na mnoge prethodne i tekuće inicijative na lokalnom, nacionalnom i internacionalnom nivou, uključujući i diskusije sa ekspertima, projekat je imao za cilj da započne sa serijom detaljnih diskusija sa organizacijama, lokalnim zajednicama, političarima i pojedincima u vezi razotkrivanja istine i procesa ozdravljenja. Ključno pitanje koje je bilo postavljeno u procesu konsultacija bilo je: »Kako ljudi treba da pamte događaje u vezi sa konfliktom u Severnoj Irskoj i u vezi nje, a da pri tome pojedinačno i zajednički doprinesu zaceljivanju rana u društvu?«

3. Proces konsultacija.

Poziv za podnošenje priloga je objavljen u 56 lokalnih listova. Preko 400 organizacija je pojedinačno kontaktirano pismima radi podnošenja priloga; podeljeno je 5000 projektnih letaka i web sajt projekta posetilo je 1940 osoba sa 39, 934 ulazaka. Dobijeno je 108 priloga; 14 facilitacija je obavljeno sa ključnim organizacijama, 32 organizacije su dostavile priloge, a sa većim brojem ključnih ličnosti je direktno obavljen razgovor. Svim prijavljenima je ponuđena zaštita identiteta. Nekolicina je to zahtevala, ali se osetljivost zadatka možda najbolje odražava iz prijave koja glasi »Ime nepoznato zbog straha od napada od strane vašeg ubilačkog odbora«.

4. Sačinjavanje izveštaja i preporuka.

Iz procesa konsultacija proistekao je izveštaj sa šest glavnih preporuka. Međutim, bilo je velikih debata u okviru Odbora kako ove preporuke predstaviti. Ovo je bilo naročito teško u odnosu na meru u kojoj je u izveštaju identifikovana potreba za procesom razotkrivanja istine. Neki članovi odbora su smatrali da je

⁶ Oba izveštaja, "All Truth is Bitter" i "The Report on Healing Through Remembering Project" nalaze se na našem web sajtu; www.healingthroughremembering.org

taj proces od osnovne važnosti. Drugi su u tome videli pokušaj da se pristrasno pripiše krivica britanskoj strani. Takođe je bilo zabrinutosti u vezi toga kako će proces da utiče na tužbe koje su se nalazile pred evropskim sudovima. Jasno je da u vreme sastavljanja izveštaja nismo bili spremni da identifikujemo specifične mehanizme za sećanje i ozdravljenje. Kao što se vidi u preporukama, dogovoreno je da pre nego što se otpočne takav proces, osnovni korak treba da bude da svi učesnici u konfliktu priznaju svoje učešće u njemu. Šest preporuka koje su uključene u izveštaj su bile sledeće:

- Da se uspostavi mreža koja bi povezivala različita sećanja i komemorativne sadržaje, inicijative za učenje iz prošlih iskustava i za buduće aktivnosti, da olakša razmenu informacija i da poboljša pristup nosiocima tih aktivnosti, kao i njihovu međusobnu komunikaciju i komunikaciju sa društvom u celini;
- Da se otpočne sa procesom prepričavanja događaja, za koji se uvrežio naziv »svedočenje«. Priče i naracije će biti prikupljani od svih koji žele da govore o onome što su proživeli u vezi Severne Irske ili u njoj. Te priče – koje će prikupljati osobe koje se već bave tom vrstom aktivnosti, kao i grupe iz lokalnih zajednica, putem fleksibilnog, ali standardnog metoda – bile bi čuvane kao arhivski materijal o prošlosti čija bi svrha bila da se izvuku pouke za budućnost;
- Da se jednom godišnje ustanovi »Dan za razmišljanje«. Taj dan bi predstavljao univerzalni gest pomirenja, razmišljanja, upoznavanja sa patnjama velikog broja ljudi koje su prouzrokovane konfliktom u Severnoj Irskoj ili u vezi sa njim, kao i priznavanje tih događaja;
- Da se ustanovi memorijalni muzej sa stalnom aktivnom postavkom. Njegova svrha bi bila dinamično sećanje na sve ljude pogođene konfliktom i oživljavanje sećanja na prošlost. On bi pružao različite hronološke prikaze istorije konflikta u Severnoj Irskoj, čime bi se povećao nivo svesnosti o njegovim posledicama, raširile informacije i pružile pouke o budućnosti;
- Da sve organizacije i institucije koje su učestvovalе u konfliktu, uključujući britansku i irsku državu, političke partije i lojalističke i republikanske paravojne formacije, iskreno i javno priznaju odgovornost za

političko nasilje u prošlosti, zbog sopstvenih propusta ili delovanja. Ovo bi mogao biti prvi i neophodni korak ka potencijalno širem procesu ustanovljavanja istine. Ukoliko se činjenice prihvate spremno, sveobuhvatno i temeljno, treba razmotriti mogućnost uspostavljanja odgovarajućeg i jedinstvenog procesa razotkrivanja istine. Da bi se to postiglo, trebalo bi formirati ekspertske tim, u kome bi bili domaći i strani stručnjaci i koji bi – koristeći pravičan i transparentan metod – ispitivali izvodljivost takvog procesa;

- Da se ustanovi »Inicijativa za oporavak kroz sećanje«, za šta bi bio zadužen predstavnički Odbor, koji bi na vidljiv način oličavao opredeljenje društva da načini pomake u budućnosti, sećajući se i učeći iz nasilne prošlosti. Prvenstvena odgovornost »Inicijative za oporavak kroz sećanje« će biti da obezbedi sprovođenje preporuka »Izveštaja o oporavku kroz sećanje« i da prati napredak, na taj način obezbeđujući budućnost u kojoj će naša deca sačuvati sećanja na prošlost i biti slobodna da transformišu naše društvo na bolje.

5. Podnošenje izveštaja ključnim faktorima.

Izveštaj je podnet britanskom i irskom predsedniku vlade i njihovim zamenicima. Tako je dijalog otpočeo uz učešće ključnih političkih ličnosti.

6. Predstojeće aktivnosti.

Projekat je sada u procesu implementacije preporuka iz izveštaja. Ključ uspeha će biti okupljanje konvergentnih interesa i veće grupe pojedinaca koji bi omogućili implementaciju svih preporuka iz izveštaja. Od sponzora je zatraženo da pomogne uspostavljanje »Inicijative Oporavak kroz sećanje«, koja bi koordinirala buduća događanja. Jasno je da će dalji uspeh projekta zavisiti od toga da li će organizacije i grupe koje su učestvovalе u konfliktu biti spremne da priznaju tu činjenicu i da zajednički prihvate deo krivice za ono što je usledilo.

Neka razmišljanja o dosadašnjem toku procesa iz lične perspektive

Mada su okolnosti koje su postojale u bivšoj Jugoslaviji bile sasvim različite od onih u Irskoj, upoznavanje nekih pitanja za koje verujem da su važna

da bi ovaj poduhvat napredovao može biti od koristi. To su lična gledišta koja ne odražavaju stavove odbora projekta »Ozdravljenje kroz sećanje«.

- Osobe koje mogu govoriti sa tačke gledišta sopstvenih lokalnih zajednica, a da pri tome budu u stanju da uoče njihove greške su ključne u ovom procesu. Odsustvo takvih pojedinaca znači da je prostor za izvođenje kolektivne odgovornosti mali, pa prema tome i prostor za postizanje mogućeg zajedničkog rešenja;
- Proces dogovaranja o tome kako prići ovim pitanjima sam po sebi predstavlja važan aspekt u radu, tokom kojeg se mnogo toga može naučiti. Takva dogovaranja već mogu razviti izvesno poverenje i predstavljati početak razumevanja među učesnicima;
- Svaki proces koji se odvija mora biti prilagođen specifičnim okolnostima i zajednici na koju se primenjuje. Na primer, u Severnoj Irskoj postoji veliki broj seoskog stanovništva, gde ljudi znaju, ili veruju da znaju, ko im je ubio njihove najmilije. A proces ustanovljavanja istine mora da se suoči sa ovim tako personalizovanim konfliktom;
- Važno je imati jasan i realan uvid u to šta se može postići, a šta ne u sadašnjosti i u budućnosti. U našem radu nije bilo moguće postizanje saglasnosti oko uzroka konflikta u početnoj fazi i, kao što je naznačeno u ovom izveštaju, mi u Severnoj Irskoj još uvek nismo spremni da se suočimo sa istinom do kraja;
- Potrebno je prilično mnogo vremena da bi se došlo do ključnih termina i razumevanja njihovog smisla. »Istina«, »žrtve« i »pravda« su kompleksni pojmovi, često vrednosno obojeni. Definicije ne znače i razumevanje. Meni je lično bila od velike pomoći analiza Dr. Borraine-a o četiri nivoa istine – faktičke/istražne, lične / narativne, društvene / dijaloške i isceljujuće ili restorativne;⁷
- Ciljevi moraju biti dugoročni. Kaže se da je potrebno isto toliko vremena za oporavak od konflikta, koliko je trajao i sam konflikt. U Severnoj Irskoj, različiti ljudi će vam reći da bi to moglo značiti 30, 90 ili 600 godina!
- U sprovođenju jednog procesa, cena je značajna stavka. U Severnoj Irskoj su u toku mnogobrojne istrage i verovatno će ih biti još. »Sevilaska istraga« o Krvavoj nedelji do sada je koštala 50 miliona funti. Teško je zamisliti istragu koja bi obuhvatila sve sluča-

jeve koji bi izašli na videlo u vezi tridesetogodišnjeg konflikta. Oslobođanje zatvorenika pre isteka propisanih kazni takođe obeshrabruje široko korišćenje krivičnog gonjenja u budućnosti, u skladu sa principom pravednosti i jednakosti. Prema tome, mora se razmotriti neki drugi metod kojim bi se došlo do pomirenja, pored obrazaca kao što su istraga i krivično gonjenje;

- Svaki proces razotkrivanja istine mora da se poveže i da uzme u obzir politički proces, ali ga treba voditi i razvijati nezavisno, da bi se obezbedilo poverenje glavnih aktera. Svaki proces koji se započne mora obezbediti podršku glavnih aktera, ukoliko želimo da uspe;
- Konačno, glavni cilj ovakvog poduhvata trebalo bi da bude smanjivanje verovatnoće za buduće konflikte. Prema tome, od osnovne je važnosti da mladi ljudi budu uključeni u proces od samog početka. Ukoliko stalno ne budemo podsećali mlade na opasnosti koje ih vrebaju iz prošlosti, povećaćemo verovatnoću da oni ponove naše greške.

Zaključak

Severna Irška je prošla kroz period nasilja, mržnje i podela, ali ja verujem da »Sporazum na Veliki Petak« sadrži dovoljno elemenata na kojima se može graditi bolja budućnost. Centralno mesto u građenju takve budućnosti predstavljaće naš uspeh, tj. zajedničko priznavanje krivice i zajednički pomak unapred. Projekat »Ozdravljenje kroz sećanje« je krenuo u jednom pravcu i, po mom mišljenju, zemlje poput bivše Jugoslavije bi morale da razmotre nešto slično tome. Dok se ti procesi budu odvijali u našim različitim zemljama, nadam se da ćemo i dalje razmenjivati iskustva o svojim uspesima i neuspesima, kako bismo osigurali miru budućnost.

David Wall
Northern Ireland

Northern Ireland and Truth and Reconciliation Healing through Remembering; The Story so Far

This Paper outlines the work of truth and reconciliation project done in Northern Ireland "Healing through Remembering", and the findings of the Project Group that reported in June 2002. The Paper identifies future actions emerging from the Report.

⁷ Vidi: Borraine, A. "A Country Unmasked, Inside South Africa's Truth and Reconciliation Commission."